

масштабних інвестиційних проєктів щодо нових „потоків” у Європу) зумовили місце газотранспортної системи України як бажаного об’єкта контролю. Врешті це зумовило низку інформаційних кампаній щодо дискредитації України як „ненадійного транзитера”, послаблення її міжнародної репутації як комерційного партнера та через це послаблення її позиції у діалозі з Москвою. Ініціювання енергетичної кризи саме у зимовий період та під час передвиборчої кампанії дозволяло набути потужних важелів впливу на внутрішньо-політичний процес. І хоча у 2005-2006 рр. російська сторона не досягла усіх бажаних результатів, але перебіг т.зв. „газової війни” виявив ті слабкі елементи в системі енергетичної безпеки України, які зберігають свою актуальність і сьогодні як загрози не лише економічного, але й політичного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Симонов К. Энергетическая сверхдержава / К. Симонов. – М. : Изд-во Алгоритм, 2006. – 272 с.
2. Діак І. Газова війна: що відбулося? [Електронний ресурс] / І. Діак. – Режим доступу: <http://gasunion.org.ua/gazova-vijna-shho-vidbulosya.htm>
3. Ukraine: Energy Policy Review [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/UK_Summaryplus.pdf
4. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. (схвалена розпорядженням КМУ від 15.03.2006 № 145-р.). – К., 2006.
5. Діак І. Газова промисловість і енергетична безпека України / І. Діак. – К. : Вид-во Світ Успіху, 2009. – 456 с.
6. Путин: Украина тырит у нас газ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://frazua/news/09.07.05/4391.html>
7. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про додаткові заходи щодо забезпечення транзиту російського природного газу по території України N 2797-III (2797-14) від 15.11.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_221
8. Меморандум про гарантії безпеки у зв’язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 05.12.1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158\(14.05.2013\)](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158(14.05.2013))
9. Pirani S. Ukraine's Gas Sector [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/05/NG_42.pdf
10. Євтушевський В. Фактори формування енергетичної безпеки України / В. Євтушевський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – Вип. 107-108. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2009. – С. 15-17.

УДК 316.32:327.7

Корнієвський О. А.

Національний інститут стратегічних досліджень

ГРОМАДСЬКІ РУХИ ЄВРОПИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано найхарактерніші тенденції самоорганізації європейського соціуму у спосіб поширення нових соціальних рухів і протестних об’єднань громадян. Чільне місце відведено аналізу суперечливої позиції європейських профспілок у відстоюванні трудових, соціально-економічних прав та інтересів працівників. Доведено, що вирішення завдань, пов’язаних із соціально-економічними наслідками світової фінансово-економічної кризи, вимагає нових форм громадської соціально значущої самоорганізації в умовах становлення глобального мережевого громадянського суспільства.

Ключові слова: нові соціальні рухи, протестні об’єднання громадян, глобалізація, світова фінансово-економічна криза, глобальне громадянське суспільство.

Корниевский А. А.

ОБЩЕСТВЕННЫЕ ДВИЖЕНИЯ ЕВРОПЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Проанализированы самые заметные тенденции самоорганизации европейского социума путем распространения новых социальных движений и протестных объединений граждан. Особое внимание уделено анализу противоречивой позиции европейских профсоюзов в защите трудовых, социально-экономических прав и интересов работающих. Доведено, что решение задач, связанных с социально-экономическими последствиями мирового финансово-экономического кризиса, требует новых форм общественной социально значимой самоорганизации в условиях становления глобального сетевого гражданского общества.

Ключевые слова: *новые социальные движения, протестные объединения граждан, глобализация, финансово-экономический кризис, глобальное гражданское общество.*

Kornievsky O.

THE EUROPE'S CIVIL MOVEMENTS IN GLOBALIZATION

The article analyzes the most notable trends in of the European society self-organization through the expansion of the new social movements and the citizen protest groups. The analysis of the contradictory position of European trade unions in defending labor, social and economic rights and interests of workers is given a prominent place. It is proved that the solution of new problems related to the socio-economic impact of the global financial and economic crisis requires new forms of socially significant self-organization in the formation of a global network of civil society.

Key words: *new social movements, citizen protest groups, globalization, financial and economic crisis, global civil society*

Ідеал держави загального добробуту (*welfare state*) є невід'ємною складовою європейського економічного, соціального, гуманітарного простору, наріжним каменем у процесі становлення загальноєвропейської ідентичності. У цьому контексті однією з визначальних характеристик сучасного європейського суспільства виступає система соціального забезпечення.

Кардинальним чином вплинули на соціальні інститути західного світу, основи яких було закладено у другій половині ХХ ст., процеси глобалізації. Відразу ж зробимо наголос на тому, що концепція соціальної держави нерозривно пов'язана з повноваженнями національної держави, яка в умовах глобалізації не здатна самостійно регулювати й контролювати глобальний світовий ринок, транснаціональні фінансові структури, що робить практично неможливим збереження соціальних гарантій для населення.

Масштабні наслідки фінансово-економічної кризи повною мірою відобразилися саме на системі державної соціальної підтримки, поставивши під сумнів її життєздатність та надавши привід вдатися до припущень про фактичний занепад „держави загального добробуту” у загальноєвропейському вимірі.

Антикризова політика скорочення соціальних видатків, ключовими моментами

якої стали зменшення зарплат, скорочення соціальних гарантій, спрощення процедур скорочення та звільнення найманих працівників, підвищення пенсійного віку тощо, природним чином викликала різке загострення соціальних протиріч. Як свідчить досвід останніх років, соціальний тиск швидко набуває доволі радикальних форм, справляючи значний вплив на політичну ситуацію як в національних державах, так і на рівні Євросоюзу в цілому.

У процесі пошуку відповідей на нові глобальні виклики кардинальних змін зазнає європейське громадянське суспільство, змінюються цілі й методи соціальних і професійних рухів, набуває нових форм громадська самоорганізація.

Мету даного дослідження визначає проведення аналізу основних тенденцій розвитку європейської громадянської самоорганізації в умовах подолання наслідків фінансово-економічної кризи та зниження соціальних стандартів, дослідження нових форм громадської самоорганізації на загальному тлі поширення глобалізаційних процесів.

Експертна дискусія щодо місця і ролі нових соціальних рухів в умовах світової фінансової кризи є надзвичайно багатогранною. Вивченню проблем глобалізації в контексті ідеологем концепції держави загального добробуту, з метою оптимізації

державного регулювання соціальної політики в сучасних умовах присвячено праці Дж. Стігліца, П. Кругмана, Д. Белла, М. Фабера, Я. Шольте, В. Іноземцева, М. Делягіна, С. Долгова, А. Уткіна та інших дослідників цієї проблематики. Також у науковій літературі широко розглядаються проблеми взаємодії держави, бізнесу та суспільства в умовах змішаної економіки, переходу від кейнсіанської до неоліберальної моделі регулювання, соціальні зобов'язання національної держави в умовах глобалізації (К. Мікульський, Н. Загладін, Є. Гонтмахер, А. Нікіфоров, Н. Работяжев). Окрему частину становлять дослідження сучасних трансформацій громадянського суспільства, феномена глобального громадянського суспільства як реакції – відповіді на глобалізаційні процеси та дедалі зростаючу потребу населення щодо участі в процесах, що впливають на їхнє життя (Е. Гідденс, І. Валлерстайн, М. Калдор, Дж. Кейн, Р. Кеохейн, Д. Еберлі, М. Вівьорка, Б. Капустін, М. Марченко, В. Лукін). Особливий інтерес становлять дослідження діяльності сучасних громадських і професійних об'єднань, протестної активності організованої громадськості країн – членів ЄС (К. Агітон, Дж. Петрас, Ю. Холлоуей, А. Каллінікос, С. Жижек, Ю. Рубінський, Б. Кагарлицький, М. Каргалова).

Наслідки світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., наростаюча боргова криза у зоні євро, прогнозована довготермінова рецесія провідних західних економік дедалі сильніше загострюють проблему реалізації владою соціальних зобов'язань перед своїми громадянами, посилюють соціальну конфліктність у суспільстві. Очевидним є й те, що традиційні шляхи реалізації державної соціальної політики в межах національної держави вичерпуються внаслідок посилення зовнішніх чинників соціально-економічного розвитку, пов'язаних із глобалізаційними процесами. В експертному середовищі вирують дискусії про те, чи є урізання соціальних видатків дійсно спробою подолати наслідки кризи, чи все це може свідчити про початок демонтажу системи соціально відповідальної держави та утвердження фундаменталістсько-ринкової неоліберальної моделі. Відтак, дослідники не виключають далекосяжних наслідків, серед них: зміну економічної та соціальної парадигми, зумовленої гострою кризою ідеології, теорії та практики соціальної моделі, що склалася у попередній період. На їхню думку, ці процеси будуть

надзвичайно болісними й неминуче призведуть до скорочення соціальних видатків та зниження якості життя значної частини суспільства, а також до зростання протестних настроїв у суспільстві [1, с. 215-216].

Отже, визначимо, передусім, особливості протестної громадської активності, спрямованої проти зниження соціальних стандартів і відразу відзначимо, що модель соціальної держави, впроваджена в більшості країн Західної Європи перетворила цей регіон на один із найбільш благополучних у світовому масштабі. З початком світової фінансово-економічної кризи в соціальній сфері спостерігається помітне скорочення соціальних видатків (зарплат, пенсій, соціальних пільг) з одночасним збільшенням податків, масштабним безробіттям, що, у свою чергу, призвело до відчутного зростання соціальної напруженості. За даними Євростату, на кінець листопада 2012 р., рівень безробіття в єврозоні виріс до максимального за 18 років і становив 11,8%. У цілому в країнах ЄС не мають роботи 26 млн. осіб, що складає 10,7% працездатного населення. Найкритичніша ситуація склалася з молоддю: практично кожен четвертий європеець у віці до 25 років перебуває на біржі праці (23,7% від загальної кількості молодих людей). В Іспанії та Греції загальний показник безробіття перевищив 26%, молодіжне безробіття в Іспанії сягнуло 56,5% [2].

Антиурядові настрої, масові акції протестів і вуличні громадські акції впродовж останніх років спостерігалися в більшості європейських країн, особливо в найбільш вражених кризою державах Південної Європи. Так, 14 листопада 2012 р. відбулася наймасштабніша за останні десятиліття акція протесту. В загальному страйку, оголошеного Європейською конфедерацією профспілок, взяли участь мільйони громадян з 23-х країн Європи, які протестували проти заходів бюджетної економії та скорочення державних видатків [3]. Особливості нинішніх протестних рухів характеризує їх масовість, участь в них представників не лише виробничих професій, а й найманих працівників розумової праці, державних службовців, вчителів, медичних працівників, навіть менеджерів нижчої та середньої ланки. Доволі високим є відсоток залученої до виступів молоді, для якої реформи у вигляді підвищення пенсійного віку означає підвищення і без того високого рівня молодіжного безробіття. Експерти схильні вбачати у широкому залученні до протестних рухів людей з різних соціальних

прошарків тенденцію, характерну саме для постіндустріального суспільства.

Ще однією характерною ознакою нинішньої хвилі загального протесту є фактична відсутність результатів у вигляді виконання владою вимог протестних об'єднань громадян. Незважаючи на масовість і підтримку більшістю населення, виступи громадян проти антикризових заходів не мали жодних політичних наслідків. У зв'язку з цим постає питання ефективності неурядових організацій, покликаних захищати права та соціальні гарантії працюючих та інших верств населення. Насамперед мова йде про профспілки, їх можливості впливати на ситуацію та відповідність їхньої діяльності сучасним реаліям. Про неідеальність сучасних європейських профспілок говорять не лише дослідники, але й самі учасники і керівники профспілкових рухів. Серед чинників, що впливають на деградацію ролі профспілок вони виокремлюють такі: посилення контролю офіційних політичних партій і поширення репресивних антипрофспілкових елементів у законодавстві, руйнування системи зайнятості з безстроковим контрактом і перехід до використання тимчасової робочої сили, зростання кількості фрілансерів. У результаті впродовж останніх років спостерігається неухильне зменшення чисельності профспілкових організацій [4].

Слід підкреслити, що глобалізація економіки значно збільшує маневреність капіталу, дозволяючи переносити виробництва в країни з нижчим рівнем соціальної захищеності працюючих. Діючи ж профспілкові організації мають переважно національний характер, їх діяльність регламентується національними законодавствами. Щодо наднаціональних профспілкових об'єднань, то вони в основному є організаціями без чітких повноважень, основними завданнями яких є просування загальних профспілкових інтересів, сприяння збільшенню профспілкового членства, координація міжнародної співпраці.

На думку експертів, міжнародний профспілковий рух не встигає за тенденціями глобального економічного розвитку, не враховує змін у політичному і соціальному середовищі, що сталися в результаті переходу до неоліберальної моделі розвитку. Більшість профспілок продовжують проводити „політику соціального договору” з організаціями роботодавців, державою та наднаціональними організаціями, кампанії на підтримку трудових стандартів (боротьба з трудовим рабством, за визначені націо-

нальним законодавством права профспілок, захисні акції, спрямовані проти дискримінації), висуваючи вимоги соціальної відповідальності корпорацій, дотримання транснаціональними корпораціями кодексів поведінки та рамочних угод [5]. Однак зростаюча активність у вигляді консультацій, переговорів, лобіювання дає незначні практичні результати. Більше того, якщо в попередній період діалог між профспілками та роботодавцями був сконцентрований навколо питань підвищення зарплат, покращення умов праці та зростання соціальних стандартів загалом, то нині усі зусилля профспілкового руху спрямовані на утримання вже існуючих здобутків. Як засвідчує практика, протистояння йде не на користь профспілок, про що свідчить істотне скорочення їх кількісного складу в більшості європейських країн.

І хоча нині європейські профспілкові функціонери активно виступають проти політики „затягування пасків”, за відсутності реальних важелів впливу все зводиться до чергових закликів пошуку оптимальних шляхів виходу з кризи та організації масштабних, проте поки безрезультатних акцій протесту. Запорукою виходу міжнародного профспілкового руху з кризи, на нашу думку, має стати усвідомлення принципово нової ситуації, що склалася в світовому економічному, політичному та соціальному просторі ХХІ ст. Адже внаслідок глобалізаційних процесів кардинальним чином змінилися умови взаємовідносин між найманими працівниками і роботодавцями. До того ж політика соціального партнерства попередніх років перестала бути дієвою, бо не відповідає сучасним реаліям. Отже, діяльність профспілок загалом, ініційовані ними протестні акції зокрема, мають набути нових форм. Особливе місце відводиться відстоюванню інтересів робітників перед транснаціональними корпораціями, які фактично не визнають встановлення контролю за їхньою діяльністю та законодавчі нормативно-правові акти національного рівня. За такої ситуації дехто з профспілкових лідерів наполягає на необхідності тісного співробітництва профспілок із глобальними рухами, що борються з неолібералізмом та іншими явищами, пов'язаними із процесами глобалізації, і які є радикальнішими за профспілки [5]. Насамперед йдеться про антиглобалістські рухи.

Феномен антиглобалізму, швидко перейшовши межі соціального протесту, набув рис об'єктивного і довготермінового явища у

розвиткові сучасного світу. В ньому бере участь велика кількість організацій і рухів, що сповідують найрізноманітніші погляди та орієнтовані на досягнення різних цілей. Неоднорідність, суперечливість та динамізм руху антиглобалістів становить неабияку складність для вивчення цього явища [6].

Як відповідь на розвиток і поширення неоліберальної моделі глобалізації, оформилася течія альтерглобалізму – руху, що не відкидає об’єктивність глобалізаційних процесів як таких, проте виступає проти окремих її аспектів, насамперед пов’язаних із домінуючим положенням транснаціональних корпорацій, міжнародних фінансових і торгово-урядових організацій (СОТ, МВФ, Світовий банк та інші), фактичною відмовою від соціально орієнтованої моделі економічного розвитку [7]. За відсутності чітких критеріїв, організаційної структури чи ідеології та наявності спільних засад на основі поєднання ідей соціальної справедливості та цінностей гуманізму, культурного розмаїття, багатомірності загальнолюдського досвіду, до антиглобалістського, зокрема альтерглобалістського, руху відносять велику кількість організацій: екологічних, наукових, профспілкових, анархістських, феміністських тощо.

Явище альтерглобалізму не є предметом розгляду нашого дослідження, проте у контексті дослідження діяльності соціальних рухів в Європі інтерес становить досвід стихійних протестів представників дрібного та середнього бізнесу – підприємців, фермерів, які не в змозі в конкурентній боротьбі протистояти крупному капіталу. Активними формами економічного протесту є такі: бойкот товарів і послуг, що надаються транснаціональними корпораціями; виступи фермерів проти заниження закупівельних цін, везення дешевої сільськогосподарської продукції з інших країн; підвищення податкового тиску. Крім того, сьогодні постійно подаються персональні судові позови проти окремих транснаціональних корпорацій у зв’язку із порушенням прав людини.

Особливості антиглобалістського руху визначають розмаїття ідеологічних форм, відсутність організаційного центру, що є підґрунтям його непостійності й нестійкості у довгостроковій перспективі. Прикладом може слугувати ситуація з рухом „Окупуй Уолл-стріт” в США, появу якого восени 2011 р. багато хто пов’язував з масштабною реструктуризацією неоліберальної суспільної моделі внаслідок консолідованого

соціального тиску. Проте вже за рік багатообіцяючий рух виродився у звичайні протестні виступи з вимогами більшої соціальної відповідальності банків і корпорацій, звинувачуючи їх у жадобі та корумпованості. Так, відзначаючи у 2012 р. Міжнародний день солідарності трудящих, активісти цього руху з Нью-Йорка на різноманітних по всьому місту мали одне головне гасло – вони обурені зростаючою економічною прірвою між одним відсотком найбагатших американців та рештою країни.

Важливо відзначити, що низька результативність масових акцій протесту проти зниження соціальних стандартів позначилася на політичних вподобаннях населення європейських країн. Причому дослідники зазначають суперечливі політичні тенденції як серед різних соціальних прошарків населення тієї чи іншої європейської країни, так і в різних частинах Європи [8].

Безробітна молодь, робітники та низькооплачувані службовці, особливо на Півдні Європи (Греція, Іспанія, Італія, Португалія) й надалі вдаються до масштабних страйків, демонстрацій та інших акцій прямої дії, часто організованих лівими, як правило позапарламентськими, силами. Представники середнього класу, кваліфіковані наймані працівники приватного сектору та дрібні підприємці Європи втілили свої протестні настрої у підтримку правих (праворадикальних) політичних сил. У Центральній і Північній Європі спостерігається зміцнення правих і націоналістичних рухів за рахунок традиційних лівоцентристських і правоцентристських [9]. Разом із тим більшість країн Східної Європи демонструють зміщення політичного спектру вліво, що демонструють вибори різного рівня, що відбулися в країнах колишнього соціалістичного табору протягом 2012 р. (Чехія, Словаччина, Румунія, Литва). Для регіону, де традиційно сильними останні 20 років були праві настрої, це стало справжньою несподіванкою [10]. Ліві обіцяють не допустити масового збідніння, використовуючи методи фінансового перерозподілу бюджетних коштів від заможних громадян бідним. Поки що така тенденція не охопила Угорщину, де імідж соціалістів був серйозно підірваний рядом скандалів, та Польщу, яка успішніше за сусідні держави долає кризові явища. Проте варто зазначити, що у провідної польської опозиційної сили – консерваторів „Права і справедливість” Я. Качинського дедалі більше уваги приділяється соціальній тематиці.

Тривожною для майбутнього ЄС є зростання антисвіропейських тенденцій, актуалізація ідей національного суверенітету, сепаратистських настроїв (Каталонія, Шотландія, Фландрія). На думку американських оглядачів, послаблення Євросоюзу у поєднанні зі складними соціально-економічними умовами, призведе до відродження націоналізму та екстремізму. Такого спрямування процеси відбуваються як в „проблемних країнах” ЄС, так і в країнах, які вважаються економічним взірцем для інших європейських країн (Фінляндія, Велика Британія). З цього зарубіжними аналітиками робиться висновок, що „епоха поглиблення європейської інтеграції, вочевидь, залишилася позаду”, сьогодні ж триває справжня битва між „силами інтеграції” та „силами національної виключності, заснованими на расі, крові та радикальованій вірі” [11].

Європейські політики, безумовно, усвідомлюють небезпеку подібних тенденцій для розвитку європейського проекту. Свідченням цього є позиція ПАРЄ, яку характеризує глибоке занепокоєння з приводу наслідків заходів жорсткої економії для демократії та соціальних стандартів. Ця міжнародна організація заявила, що бюджетні скорочення соціальних витрат являють собою ризик подальшого поглиблення кризи та підриву соціальних прав, заклавши до кардинальної переорієнтації нинішньої програми жорсткої економії ЄС. На думку європейських парламентарів, скорочення соціальних видатків не лише не вирішує питання оздоровлення державних бюджетів, а й створює небезпеку подальшого поглиблення кризи та підриву соціальних прав громадян [12].

Таким чином, можна констатувати, що фінансово-економічна криза та її наслідки поляризували політичний спектр Європи, зміцнивши позиції правих сил, одночасно посиливши лівий фланг, зокрема, його непарламентську складову, що спирається на учасників вуличних протестів. Разом із тим, для більшості країн Європи характерною залишається ситуація, коли населення одночасно підтримує і „ліві” гасла збереження соціальної держави, і „праві” вимоги різкого обмеження міграції, причому ці вимоги не лише не суперечать, а й доповнюють одна одну. Виходячи з цього, припустимося думки, що вже невдовзі можна очікувати появу нової політичної сили, здатної органічно поєднати соціальні та національні прагнення європейців, запропонувати своє бачення нового формату

реалізації „європейського проекту”. Сприяє цьому помітний підйом соціально-політичної активності громадян країн – членів ЄС. Важливо відзначити, що вищезгадана резолюція ПАРЄ закликає держави розглянути питання про модернізацію демократичних структур і процесів за допомогою нових форм участі громадян та консультацій. Значним кроком стало надання Євросоюзом права законодавчої ініціативи своїм громадянам. З того часу ініціювати процес реалізації права громадянської ініціативи можуть як громадяни, так і організації. Офіційний Брюссель сподівається, що надавши таку можливість соціально активній частині європейського суспільства, поступово можна буде подолати зростаючий євроскептицизм серед своїх громадян.

Досвід масштабних протестних акцій, питання спроможності традиційних форм організації громадянського суспільства, нові громадські практики постійно підживлюють дискусію щодо перспектив громадянського суспільства та його можливостей у подоланні нових глобальних викликів. Нині пошук адекватної відповіді на наслідки кризи без прямого залучення громадських структур, заснованих на принципах солідарності, дотримання прав людини і толерантності, не уявляється можливим. Дедалі більшої популярності набувають альтернативні соціальні рухи, громадянські ініціативи (екологічні, правозахисні, культурні, антивоєнні тощо). Не маючи чіткої організаційної структури, явних лідерів, програмних документів або фіксованого членства, проте вже самим фактом своєї появи відповідаючи на суспільний запит, новітні громадські рухи є популярними серед людей, які донедавна були соціально і політично пасивними громадянами.

Про важливість залучення інституцій громадянського суспільства до широкого діалогу з державними і наддержавними структурами, покликаною забезпечити справедливість політики і стратегій розвитку, йдеться в нових програмних документах ЄС, зокрема в документі 2009 р. „Програма для Європи: пропозиції громадянського суспільства”. Цей документ, що висвітлює чотири теми – відновлення економіки, основні права і європейська соціальна модель, сталий розвиток і управління, – став своєрідним офіційним визнанням ролі громадянського суспільства на нинішньому етапі суспільного розвитку. На думку авторів документу – представників Європейського економічного і соціального

комітету, якщо ЄС дійсно прагне успіху в реалізації власної моделі соціально-економічного розвитку, то неодмінною умовою її успішності є врахування позиції тих „живих сил”, що безпосередньо контактують з економічною і соціальною реальністю суспільства [13]. Аналогічної думки дотримуються й автори доповіді „Глобальна криза і його наслідки: погляд громадянського суспільства” – першого міжнародного документу, де проаналізовано вплив глобального громадянського суспільства на світовий порядок денний та робиться висновок, що у новому світовому порядку інституції громадянського суспільства відіграють дедалі помітнішу роль, набули статусу реальних учасників прийняття державних і міжнародних рішень [14].

Щодо ситуації в Україні, то соціально-політична активність громадян у конкретних громадських ініціативах і рухах залишається доволі невисокою. Фактично можна спостерігати підміну понять: замість справжніх громадських рухів, масових об’єднань суб’єктами громадянського суспільства виступають малочисельні організації з доволі непрозорими цілями, функціями та фінансуванням. Доволі складною залишається ситуація з профспілковими організаціями: відсутність узгодженості дій, протидія появі та діяльності альтернативних профспілкових об’єднань, залежність окремих профспілкових лідерів від владних і бізнес-структур, корупційні скандали навколо майнових активів тощо. Всі ці явища негативним чином вплинули на авторитет вітчизняного профспілкового руху. Крім того, багато хто з громадян продовжує ставитися до профспілок як до адміністративного органу, не вважаючи їх ефективним інструментом захисту трудових і соціальних прав.

Маємо також констатувати, що ініціативи українських громадян значним чином розпорошені, обмін досвідом і встановлення горизонтальних зв’язків між групами громадських активістів залишаються на низькому рівні, протестна активність з року в рік знижується, незважаючи на реальні соціально-економічні обставини. Люди не вірять, що можуть вплинути на владу та на прийняття важливих суспільних рішень, беручи участь у громадських рухах. Разом з тим, поряд із низьким рівнем відповідальності та залучення громадян до суспільного життя, українські експерти зазначають наявність досить стійкого індивідуального бажання долучитися до конкретних проблем

своїх громад, а саме: до благоустрою вулиць, збереження зелених зон, охорони природи та історичних пам’яток [15]. Припустимося думки, що саме з громадських ініціатив, зосереджених переважно на соціально-побутових проблемах повсякденного життя, мало пов’язаних із політикою та спрямованих на вирішення конкретних проблем людини і громадянина, може початися новий потужний етап розвитку громадянського суспільства в Україні як впливового суб’єкта політичного життя держави.

Отже, виходячи з поданих вище міркувань щодо особливостей розвитку громадської активності в країнах Європи за сучасної доби, зробимо такі висновки.

Європейська модель соціальної держави, що склалася у другій половині ХХ ст., стала основою розбудови європейського суспільства добробуту та соціальної справедливості. Проте останніми роками можна спостерігати наростання негативних процесів у соціально-економічній сфері та зростання напруженості у суспільстві.

Загострення міжнародної конкуренції та інші глобалізаційні процеси зробили практично неможливим збереження соціальних гарантій. Існуюча система соціального захисту вимагає невідкладної переоцінки та модернізації, пошуку нових форм і рішень, адекватних реаліям сучасного світу. Водночас процес подібних трансформацій на загальному тлі кризового стану традиційної моделі соціальної держави є надзвичайно болісним, що позначається на добробуті людей. У нових умовах європейські профспілки виявилися нездатними ефективно захищати економічні та соціальні інтереси своїх членів, втратили позиції практично у всіх сферах, що підштовхнуло суспільство до пошуку нових форм боротьби та захисту, внаслідок чого можна спостерігати появу інших новітніх форм громадської самоорганізації.

Глобальна фінансова криза зчинила негативний вплив на ринки, національні держави, міжнародні організації, проте сприяла підвищенню громадянського активізму, активності інституцій громадянського суспільства. Розчарування громадян європейських країн у традиційних формах політичної та суспільної діяльності зумовило пошук ними нових форм соціальної активності. Тенденція до об’єднання зусиль існуючих громадських об’єднань у світовому масштабі зумовила науково-експертну дискусію щодо появи глобального

громадянського суспільства як реакції людства на процеси глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Холоденко Ю. Социальное государство в условиях глобализации [Електронний ресурс] / Ю. Холоденко. – Режим доступу: http://www.isras.ru/abstract_bank_congress4/215.pdf
2. Eurostat News Releases. November 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08012013-BP/EN/3-08012013-BP-EN.PDF
3. Europe's day of anti-austerity strikes and protests turn violent – as it happened [Електронний ресурс] // The Guardian, 14 November 2012. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/business/2012/nov/14/eurozone-crisis-general-strikes-protest-day-of-action>
4. Пато Т. Состояние профсоюзного движения в Европе [Електронний ресурс] / Т. Пато. – Режим доступу: http://scepis.ru/library/id_905.html
5. Валь А. Положение труда в Европе: идейное наследие „социального пакта” [Електронний ресурс] / А. Валь. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page19064.html>
6. Кистенева Е. Антиглобалистское движение в странах Европейского Союза на примере Франции, Великобритании и Германии [Електронний ресурс] / Е. Кистенева. – Режим доступу: <http://www.alleuropa.ru/antiglobalistskoe-dvizhenie-v-stranach-evropeyskogo-soiuza-na-primere-frantsii-velikobritanii-i-germanii-1/pdf>
7. Бузгалин А. Альтерглобализм: в поисках позитивной альтернативы новой империи [Електронний ресурс] / А. Бузгалин. – Режим доступу: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/129833/>
8. Petras J. European and US Working Class Politics: Right, Left and Neutered [Електронний ресурс] / James Petras. – Режим доступу: <http://www.globalresearch.ca/>
9. Oesch D. Explaining Workers' Support for Right-wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland / D. Oesch // International Political Science Review. – 2008. – № 29. – P. 350-373.
10. Восточная Европа идет налево. В странах бывшего соцлагеря растет спрос на популизм // Коммерсантъ. – 2012. – № 167. – 22 октября. – С. 7.
11. Kaplan R. The Return of Toxic Nationalism [Електронний ресурс] / R. Kaplan. – Режим доступу: <http://online.wsj.com/>
12. Austerity measures – a danger for democracy and social rights. Resolution 1884 (2012). The Parliamentary Assembly of the Council of Europe. July 26, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.assembly.coe.int/>
13. A Programme for Europe: Proposals of Civil Society. European Economic and Social Committee. Brussels, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2009-10-en.pdf>
14. Доклад „Глобальный кризис и его последствия: взгляд гражданского общества”. Общественная палата Российской Федерации. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oprf.ru/documents/498/1847/newsitem/19999>
15. Смола Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення [Електронний ресурс] / Л. Смола. – Режим доступу: <https://peoplefirst.org.ua/uk/articles/civil-society-in-ukraine-problems-of-formation>

УДК 321.015:342.574

Ткаченко В.С.
НУ „ЮАУ імені Ярослава Мудрого”

СУСІДСЬКІ СПІВТОВАРИСТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНА

Досліджено досвід створення сусідських співтовариств за кордоном та в Україні. Світовий досвід засвідчує, що усвідомлення громадянами потенціалу і можливостей органів самоорганізації населення у взаємодії з місцевою владою сприяє ефективному розв'язанню проблем місцевого розвитку. В Україні сферою виникнення сусідських співтовариств можуть стати ОСББ. Ключові ознаки учасників ОСББ і членів громадянського суспільства спільні – відповідальність, активність, здатність до самоорганізації і саморегуляція поведінки.

Ключові слова: органи самоорганізації населення (ОСН), об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), сусідські співтовариства.